

Pokatilova O. O. The Theoretical and methodical bases of cultural approach of translated text at World literature lessons

In the article the author reveals the current problems of school subject World Literature in Modern Profiled School on the base of cultural approach. The author analyzes theoretical aspects of the problem, reveals the main point of the school cultural analysis and defines the effective ways and types of „cultural” understanding of literature works at Literature lessons.

Key words: school cultural analysis, World literature, Profiled Study.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 373.2:005.591

Т. І. Поніманська

**ГУМАНІСТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Постановка проблеми. Потреба в розвитку інноваційного потенціалу нації сьогодні набуває особливої гостроти. Водночас перетворення у нашому суспільстві вимагають пошуку нових підходів до виховання. Знаходять вияв такі соціальні тенденції: оновлення змісту соціальних процесів призводить до появи нового суспільства, що вимагає пошуку відповідних моделей виховання; визнання первинності особистості стосовно суспільства, суспільства стосовно держави змінює акценти виховних моделей. До наукових тенденцій варто зарахувати набуття пріоритетності звернення до особистості, її індивідуальної свідомості, життєвого досвіду та творчого потенціалу. Зростає роль аксіологічних засад, акцентування значущості гуманістичних цінностей у формуванні виховних концепцій і створенні виховних систем у роботі освітніх закладів.

Аналіз досліджень. Учені зазначають, що реформування освіти пов'язане з уведенням педагогічних інновацій на всіх рівнях – соціальному, науковому, практичному як альтернативи нормативній освіті (С. Бургін, Л. Даниленко, І. Дичківська, М. Кларин, О. Савченко, С. Седова та ін.). У сучасних умовах саме це дасть можливість створювати нові концепції освіти, в основу яких буде покладено цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на визначеній єдності методології та засобів її здійснення. В свою чергу, дані концепції, нарешті, не лише на рівні теорій, а й на рівні ефективних технологій втілять ідею гуманізації і загалом щодо системи освіти, і стосовно конкретних сторін навчально-виховного процесу. Дослідники наголошують, що структура інноваційного навчання оптимально відповідає характеру сучасних соціальних процесів. В умовах „відкритої” перспективи розвитку

суспільства інноваційне навчання має функціонувати в сьогоденні з орієнтацією на майбутнє натомість традиційному навчанню, яке діяло в сучасному, виходячи з минулого [1; 3; 4].

Мета статті – охарактеризувати значення гуманістичного спрямування інноваційної діяльності у вихованні дітей старшого дошкільного віку, висвітлити проблему гуманістичного виховання як суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихователя і дитини на засадах гуманістичних цінностей.

Виклад основного матеріалу. Прогностична функція виховання у широкому соціальному значенні пов'язана з проблемою свідомого вибору, прагнення до здійснення позитивних історичних перспектив і вирішення проблем особистісного самовизначення на основі усвідомлення власних можливостей. Тому важливо сформувати прогностичний стиль мислення, готовність до вирішення економічних та соціальних можливостей стосовно власних життєвих перспектив. Дані проаналізованих досліджень дають підстави визначити ще один напрямок вивчення проблеми педагогічної інноватики. На наш погляд, при всій багатоаспектності означеної проблеми однією з центральних її тем є питання детермінант особистісних, тобто дослідження психологічних особливостей людей – авторів і учасників інноваційного процесу. Під час освоєння інновацій від педагога вимагається настанова на розуміння нового та його створення, нетрадиційний підхід до структурування навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати питання, які виникають у педагогічній взаємодії з вихованцями, колегами, батьками дітей.

Гуманістичне виховання дітей вимагає актуалізації інноваційних чинників діяльності педагога, оскільки сутність гуманізації процесу виховання і навчання дітей старшого дошкільного віку полягає, передусім, у розробці основ цілісного педагогічного процесу, який забезпечує:

- наповнення змісту виховання і навчання дітей гуманістичними смислами;
- створення умов для активної творчої діяльності кожного вихованця в усьому її різноманітті з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, потреб;
- забезпечення дитині емоційного комфорту в спілкуванні з педагогом і однолітками;
- забезпечення особистісної значущості педагога для вихованців;
- взаємний інтерес педагога і дітей до спільної діяльності гуманістичного спрямування.

Дослідники наголошують на тому, що означені педагогічні умови уможливорюються переорієнтацію вихователів дошкільних закладів з навчально-дисциплінарної на особистісну модель взаємодії з дітьми. Загалом, відмінності між ними різні автори визначають таким чином. Навчально-дисциплінарна модель: заснована на системі суб'єкт-об'єктних зв'язків, де суб'єктом є педагог, а об'єктом – дитина; основна суперечність між тими цілями і завданнями, які ставить у цей момент педагог, і тими

цілями та завданнями, які ставлять діти, вирішується через різні дисциплінарні форми; стиль керівництва – авторитарний; основний акцент ставиться на діяльності вихователя, відповідності її вимогам чинних програм. Особистісна модель взаємодії: базується на визнанні пріоритету суб'єкт-суб'єктних зв'язків; суперечності долаються не на основі примушування, а на основі співробітництва; стиль керівництва – демократичний; діяльності вихователя приділяється така ж увага, як і діяльності дитини.

Характеризуючи виховання як багатовимірний, однак цілісний процес, учені доходять висновку, що нині пріоритетним визначенням є та інтегративна властивість виховання, яка найбільше відповідає його сучасній сутності – гуманістична [3; 6; 7; 8]. За найбільш загальним визначенням, гуманістичне виховання – не прямий вплив на особистість, а соціальна взаємодія з нею різних суб'єктів: конкретних людей, їхніх мікрогруп і колективів. Виховний ефект цієї суб'єкт-суб'єктної взаємодії визначається тим, які особистості беруть у ній участь, якою мірою вони усвідомлюють і відчують себе особистостями і бачать особистість у кожному, з ким вступають у взаємодію.

Гуманістичне виховання спрямовано на подолання суворо адаптаційної функції, притаманної авторитарному вихованню. Доведено, що розвиток особистості здійснюється в процесі соціалізації, яка розглядається, з одного боку, як засвоєння індивідом соціального досвіду, цінностей, норм, настанов, притаманних суспільству та соціальним групам, до яких він уходить, а з іншого – як активне відтворення людиною системи соціальних відносин та соціального досвіду. Соціалізація залежить від значної кількості обставин, які фахівці в галузі соціальної педагогіки зводять до таких груп: макрочинники (суспільство, держава, планета, космос), мезочинники (етнокультурні умови і тип поселення), мікрочинники (сім'я, освітні установи, релігійні організації, групи однолітків, засоби масової інформації та ін.). Гуманістичне виховання покликане здійснювати впорядкування впливу цих чинників, з одного боку, а з іншого – створювати умови успішної соціалізації для розвитку особистості.

Аналіз гуманістичних цінностей як основи гуманістичного виховання дозволяє розглядати його як суб'єкт-суб'єктну взаємодію на основі розвитку духовної спільності, у якій педагог не лише створює найсприятливіші умови для саморозвитку дитини, але й сам він розвивається як особистість, що одержує можливості для самоактуалізації. Особистісна гуманістична професійна позиція педагога – це настанова на особистість дитини як на самоцінність, її розуміння і прийняття; здатність здійснювати різні види міжсуб'єктної діалогічної взаємодії; ставлення до себе як суб'єкта гуманістичних перетворень педагогічного процесу.

Отже, перебудова виховання на гуманістичних засадах визначається зміною ціннісних настанов учасників освітнього процесу. Відтак, спрямованість майбутнього педагога на перетворення себе передбачає

систему смислових настанов на організацію пізнавальної та інших особистісно-професійно значущих видів діяльності.

Ми розглядаємо гуманістичне виховання як найважливішу характеристику способу життя педагогів і вихованців, що становить виховну систему, яка реально функціонує. Гуманізм має стати цінністю, нормою і принципом педагогічної діяльності. Завдяки цьому педагог буде здатним формувати гуманістичні цінності в дітей. Характеризуючи роль гуманістичних педагогічних цінностей як головного чинника системи гуманістичного виховання, вчені особливого значення надають проблемі ціннісних орієнтацій педагога як механізму активізації його інноваційної діяльності. Зрозуміло, що загально визнане твердження про те, що гуманізм у вихованні потребує реалізації суб'єкт-суб'єктної позиції вихователя і вихованця, за якої виключається грубе підпорядкування дитини волі дорослого, має бути науково обґрунтоване і конкретизоване для втілення в процес підготовки педагога. Це вимагає актуалізації і інноваційного, і гуманістичного потенціалу майбутнього вихователя.

Наше дослідження засвідчує, що для здійснення умов гуманістичного виховання від педагога вимагається переосмислення своєї діяльності. Створення її нових смислів ґрунтується на розумінні того, що дійсно важливо для дітей, перегляді способів взаємодії дитини й педагога. Педагогічна взаємодія є засобом гуманізації педагогічного процесу лише за умови, що її зміст, засоби, форми мають особистісну спрямованість, враховують „зону найближчого розвитку” дитини, її потребнісно-емоційну сферу і сприяють розвитку діяльності та особистісних якостей дитини. При цьому усі компоненти взаємодії мають бути педагогічно доцільними і сприяти формуванню особистості й становленню позитивних взаємин педагога і дітей, які забезпечують успішність у вихованні дитини. Взаємодія втрачає свою виховну значущість, коли вона не продумана за змістом, формами, засобами, прийомами і методами впливу, коли педагог не стає цікавим і значущим для дитини.

Для побудови системи гуманістичного виховання особливо важливо враховувати, що домінування потреб дитини у взаємодії з дорослим зумовлюється не лише віком дітей, а й її досвідом взаємодії і навіть станом дитини. Останнє найменше враховується вихователем, і це приводить до відчуження від нього, коли дитина ухиляється від спілкування або зовсім уникає його. Якщо вихователь не розуміє ієрархії мотивів поведінки дитини, „не збігається” з актуальною для неї потребою у певний момент спілкування, то виховні зусилля можуть залишитися лише на рівні намірів. Варто враховувати, яка форма взаємодії у цей момент найбільше задовольняє дитину (емоційно-особистісна, ділова, позаситуативно мовленнєва, позаситуативно пізнавальна, позаситуативно особистісна). Виховне значення мають паралінгвістичні (інтонація, паузи) та позавербальні способи взаємодії (міміка, жести, пантоміміка). Значущими також є умови, в яких протікає взаємодія, зокрема ті чинники зовнішнього середовища (час, місце, оточення), що можуть прямо або опосередковано

вплинути на зміст і результати взаємодії та взаємини, які складаються між вихователем і дитиною.

Для успішної гуманістичної педагогічної взаємодії вихователю необхідно мати змістовну психолого-педагогічну характеристику того, як він сприймається дітьми, які якості його особистості зацікавляють вихованців, як ними інтерпретуються його особистісні риси і якого значення вони для них набувають. За всього розмаїття визначення стилів педагогічного спілкування, за нашими спостереженнями, загальновідомі стилі спілкування – авторитарний або демократичний – спостерігаються у чистому вигляді досить рідко, адже вихователь обирає і розробляє свій індивідуальний стиль спілкування, який щоразу змінюється щодо адресата спілкування. Разом з тим характер і стиль спілкування мають визначатися не лише усталеною установкою на певну дитину, але й ситуацією спілкування. Варто зазначити, що дослідники виокремлюють цілу низку мотивів, що спонукають дитину до спілкування з дорослими і однолітками. Особливе місце серед них належить: пізнавальним мотивам (отримати чи передати інформацію, створити нову інформацію); діловим (узгодження дій, спільна робота, удосконалення способів виконання завдання та ін.); емоційно-особистісним (одержати оцінку, отримати емоційну підтримку від дорослого, дати особисту оцінку побаченого, поділитися враженнями та ін.).

Тому модель педагогічної взаємодії у процесі гуманістичного виховання передбачає диференційовано-індивідуальний характер впливу вихователя на дитину в залежності від: домінування мотивів та потреб дитини на цей момент; стану дитини; форми взаємодії, в якій дитини відчуває потребу; рівня діяльності, в якій здійснюється взаємодія; умов, в яких вона репрезентується.

Зазначимо, що про дієвість умов гуманістичної взаємодії можна говорити лише за їх комплексного забезпечення. Перш за все, взаємодія педагога і дитини має бути продумана за метою і призначенням. Взаємодія здійснюється:

- 1) з метою залучення дітей до діяльності (ігрової, навчальної та ін.);
- 2) з метою обміну інформацією, знаннями;
- 3) з метою стимулювання окремих активних дій дитини;
- 4) з метою становлення позитивних взаємин між дітьми;
- 5) з метою становлення міжособистісних відносин між педагогом і дитиною, дитиною і дитиною, дитиною і колективом;
- 6) з метою забезпечення комфортного стану дитини.

Кожен з означених видів взаємодії може бути проаналізований з точки зору гуманістичної спрямованості. Так, потрібно враховувати рівень розвитку діяльності (може чи не може дитина досягти успіху), взаємини дитини з однолітками (з тим, з ким дитина приязна, вона успішніше взаємодіє) та ін.

Зауважимо, що особливості професійної діяльності вихователя зумовлені завданнями, які конкретизують головну мету – розвиток

особистості дитини. Психологи наголошують, що за своєю сутністю діяльність вихователя – це процес взаємодії особистостей в умовах вирішення однією з них (вихователем) певної педагогічної задачі.

У гуманістично зорієнтованому педагогічному процесі особистісні й професійні якості педагога взаємозумовлені і становлять цілісність. Особистісно-професійне зростання педагога є неперервним процесом розгортання особистісного і професійного потенціалу, що впливає на педагогічну діяльність, кінцевим результатом якого є створення умов для самореалізації вихованців. При цьому на розвиток особистості суттєвий вплив справляють не зовнішні чинники, а внутрішні суперечності особистісно-професійного зростання. Аналіз поліфункціонального застосування поняття суб'єкта діяльності у психології дозволяє виділити спільне у багатьох визначеннях – це здатність ставати у певну професійну позицію стосовно своєї діяльності. Стати суб'єктом своєї діяльності означає якісно освоїти цю діяльність, оволодіти нею і творчо ставитися до її здійснення. Визначення власної позиції, загалом, означає самостворення особистості у контексті професійної діяльності і вибудовування на цій основі професійної Я-концепції як динамічної сукупності смислових настанов особистості, спрямованих на себе як суб'єкт діяльності [5; 6]. Я-концепція досить динамічна, вона містить самооцінку, сприймання об'єктивних умов та суб'єктивних чинників, що впливають на особистість. Образ власного „Я” змінюється завдяки накопиченню теоретичних знань, роздумів про себе, свій життєвий шлях, своє покликання.

Ми вважаємо, що для здійснення гуманістичної взаємодії вихователя і дітей необхідна відповідна педагогічна позиція. У наукових дослідженнях гуманістична позиція педагога розглядають як досить стійка характеристика, що являє собою складне особистісне утворення, що виражає систему ставлень педагога до свого місця і ролі в освітньому процесі, до своїх вихованців і колег як суб'єктів спільної діяльності. У позиції відображається вся складна сукупність ціннісного ставлення до світу, система поглядів і настанов особистості педагога, що визначає вибір лінії поведінки як у поведінці загалом, так і в умовах педагогічного процесу, а також способи організації взаємодії з вихованцями та усіма, хто стосується його професійної діяльності (В. Сластьонін).

Особливістю професійної позиції вихователя дошкільного навчального закладу є необхідність подолання суперечності між тим, що дошкільний вік, який характеризується високою здатністю до наслідування педагога і прагненням дитини до отримання позитивної оцінки з його боку, а з іншого – сильним потягом до вияву самостійності – вимагає надзвичайної регламентованості діяльності педагога особливостями розвитку, психофізичним станом, інтересами, потребами дитини. Педагог іншого фаху зосереджується головним чином на особливостях способів донесення навчального матеріалу до учнів, яким би важким він не був. Натомість вихователь дошкільного закладу має бути орієнтованим на те, як навчально-виховний зміст впливає на розвиток

особистості кожної дитини. Причому означена орієнтація здійснюється в умовах колективного виховання у групі однолітків. Практично майже завжди вихователь спілкується і діє з дитячою групою, і будь-який рух дорослого до дитини або від неї визначає статус його в групі однолітків, що не однаково для розвитку особистості зростаючої особистості. Як зазначає В. Белкіна, труднощі у реалізації означеної вимоги до діяльності педагога дошкільної освіти і виховання є і в тому, що в цей період розвиток дитини найбільш важливий і з погляду змісту, і з погляду методики роботи з нею в умовах дитячого товариства, чітко усвідомлювати значущість впливу будь-якого фактору (індивідуальних природних особливостей, поведінки, вчинків, ставлення до дитини дорослого і однолітків тощо) на становлення її особистості й інтелекту як цілісної структурної сутності [2].

За даними нашого дослідження, за типом орієнтації педагогів на гуманістичну модель взаємодії з дитиною можна виокремити: вихователів з орієнтацією на навчально-дисциплінарну модель взаємодії (характерною є велика увага до виконання програм та переважання інтересів організації навчального процесу); вихователів з помірною орієнтацією на гуманістичну модель взаємодії (визнають необхідність пом'якшення вимог до вихованців, можливість надання дитині права на вільний вибір діяльності) та вихователів з достатньо вираженою орієнтацією на гуманістичну модель взаємодії (неформальне ставлення до організації життєдіяльності дитини, прагнення забезпечити їй умови для розвитку, уміння будувати процес взаємодії на суб'єктному рівні). Виявилось, що однією з причин орієнтованості педагога на навчально-дисциплінарну модель взаємодії є особистісна невпевненість, яку педагог намагається подолати тим, що діє правильно, як того вимагають програми виховання і навчання. Педагоги з помірною та достатньо вираженою орієнтацією на гуманістичну модель взаємодії прагнуть творчого застосування особистісних смислів педагогічної діяльності.

Разом з тим, систематично проведене нами анкетування вихователів впродовж 2005 – 2012 рр. указує ще на один з мотивів зниження інтересу вихователів до творчої самореалізації, який можна виокремити як проблемне питання при вирішенні завдань гуманістичного виховання дітей дошкільного віку. Це незадоволеність вихователів чинними програмами виховання і навчання дітей, про що вже йшлося вище. Наші дані корелюють з дослідженнями російських педагогів, які працюють в умовах інших державних програм [2; 6]. Це доводить правомірність нашого висновку про те, що справа не у змісті конкретної програми, а власне у проблемі програмування діяльності педагога лише однією обов'язковою програмою, що значна частина вихователів асоціювала з регламентуванням, позбавленням можливості творчого самовираження.

Висновок. Проведена робота дозволяє зробити висновок про наявність суперечності між внутрішньою налаштованістю педагога на необхідність здійснення гуманістичної взаємодії з дитиною, яка полягає у

прийнятті спільної мети діяльності, наявності суб'єктності кожної із сторін, взаєморозуміння, та орієнтованістю вихователів у своїй практичній роботі на навчальний характер здійснення педагогічного процесу, домінуючу позицію педагога, яка ставить дитину в позицію об'єкта взаємодії. Причинами виникнення означеної суперечності є: стереотипи педагогічної свідомості; наявність усталеного педагогічного досвіду здійснення навчально-дисциплінарної моделі взаємодії; недостатня здатність педагога до емпатії, розуміння дитини, рефлексії. Подолання цих суперечностей убачаємо у збагаченні інноваційного гуманістичного потенціалу професійної підготовки вихователя.

Список використаної літератури

1. **Амонашвили Ш. А.** Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. – 496 с.
2. **Белкина В. Н.** Педагогическое регулирование взаимодействия детей со сверстниками / В. Н. Белкина. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2000. – 321 с.
3. **Бех І. Д.** Виховання особистості. Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 273 с.
4. **Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – 2-ге вид, доповн. – К., 2012. – 352 с.
5. **Колесникова І. А.** Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии / И. А. Колесникова. – СПб. : СПб ГУПМ, 1999. – 242 с.
6. **Маралов В. Г.** Педагогика ненасилия / В. Г. Маралов, В. А. Ситаров. – М. : Ассоц. „Педагогика ненасилия”, 1993. – 81 с.
7. **Савченко О. Я.** Новий етап розвитку шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя / О. Я. Савченко // Шлях освіти. – 2003. – № 3. – С. 2– 7.
8. **Цінності освіти і виховання** / за ред. О. В. Сухомлинської. – К., 1997. – 224 с.

Поніманська Т. І. Гуманістичне спрямування інноваційних технологій виховання дітей старшого дошкільного віку

У статті висвітлено значення гуманістичного спрямування інноваційної діяльності у вихованні дітей старшого дошкільного віку. Гуманістичне виховання розглянуто як суб'єкт-суб'єктну взаємодію вихователя і дитини на засадах гуманістичних цінностей. Обґрунтовано значення гуманістичної особистісно-професійної позиції педагога.

Ключові слова: інноваційні технології, гуманістичне виховання, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, дитина, вихователь, гуманістична особистісно-професійна позиція педагога.

Пониманская Т. И. Гуманистическое направление инновационных технологий воспитания детей старшего дошкольного возраста

В статье освещается значение гуманистической направленности инновационной деятельности в воспитании детей старшего дошкольного возраста. Гуманистическое воспитание рассматривается как субъект-

субъектное взаимодействие воспитателя и ребёнка на основе гуманистических ценностей. Обосновано значение гуманистической личностно-профессиональной позиции педагога.

Ключевые слова: инновационные технологии, гуманистическое воспитание, субъект-субъектное взаимодействие, ребёнок, воспитатель, гуманистическая личностно-профессиональная позиция педагога.

Ponimanska T. I. Humanistic Trend of Innovative Technologies of Upbringing of Pre-school Children

The article deals with the humanistic trend of the innovative activity in the upbringing of pre-school children. The humanistic upbringing is represented as a subject-subjective interaction of an educator and a child on the principles of humanistic values. The role of the educator's humanistic personal-professional position has been grounded.

Key words: innovative technologies, humanistic upbringing, subject-subjective, interaction, a child, an educator, humanistic personal-professional position of an educator.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 37.015.31:78

Т. І. Тіхова

ГРА НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання в Україні орієнтують сучасну педагогічну освіту на здійснення комплексу заходів з метою прилучення молоді до духовної культури, розвитку емоційної сфери, культури почуттів, вдосконаленню художньо-образного мислення, формуванню творчого потенціалу в соціокультурному просторі. Держава повинна забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів з урахуванням світових тенденцій освіти впродовж життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін, формувати в педагога потребу та здатність до безперервної самоосвіти, професійного розвитку [1, с. 278].

Провідним завданням музичної педагогіки сьогодення є художньо-естетичний та художньо-творчий розвиток молоді, що зможе привести їх у світ краси та добра, відкрити в них животворне джерело людських почуттів і переживань. Великого значення в цьому процесі набуває вмiла